



KICHIK MAKTAB YOSHIDAGI O'QUVCHILARDA BILISH JARAYONLARINI RIVOJLANTIRISH XUSUSIYATLARI

*Ilmiy rahbar PhD
M.Djolimbetova*

**Idreysova Gulnaz
Yesengeldi qizi**

Annotatsiya: *Maqolamizda kichik maktab yoshidagi o'quvchilarida bilish jarayonining o'sish xususiyatlari haqida atroflicha tahliliy ma'lumatlar berildi. Shuningdek, xotirani rivojlantirishga va shakllantirishga oid mulohazalar qilindi. Xotiraning rivojlanishida yosh masalasi muhim ko'rsatkich ekanligi dalillar asosida isbotlanishga harakat qilindi.*

Kalit so'zlar: *o'quvchi, kichik yosh, xotira, ruhiy holat, tajriba, ahloq, tartib, muddatli xotira, o'sish.*

Kichik maktab yoshi davri 1-4 sinf o'quvchilarining yosh oralig'ini o'z ichiga oladi. Albatta, bolaning o'sishi, uning ruhiyati va ongining taraqqiyoti, jamiyat a'zosi sifatida voyaga yetishi ayrim qonuniyatlarga asoslanadi. Mazkur davrda bola ruhiyatida muayyan o'zgarishlar yuzaga kelishini kuzatish mumkin. Kichik maktab davrida bolaning birinchi bor maktab ostonasiga qadam qo'yishi unda o'quv faoliyatining boshlanishi hisoblanadi. Bolani birinchi bor maktab ostonasiga qadam qo'yishi bilan unda bir qator ruhshunosik qiyinchiliklar yuzaga kela boshlaydi. Bu davrni bola uchun ta'sirchan, qiziqarli o'tkazish har tomonlama yaxshi. O'quv faoliyati bolaning bilish jarayonlarining ixtiyoriy va barqaror xususiyatlarini, aql sifatlari va fikr yuritish jarayonlarining rivojlanishida ruhshunosik qiyinchiliklarining paydo bo'lishiga sabab bo'ladi. Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarning barcha o'qish faoliyati qat'iy ravishda maqsadga muvofiqlashtiriladi. Avvalo, kichik yoshdagi o'quvchilar o'qish, yozish, hisoblash malakasiga ega bo'lishlari, ona tili, tarix, arifmetika, geografiya, tabiyatshunoslik fanlaridan, shuningdek geometriya asoslaridan muayyan hajmda bilimni olishlari lozim. Shu asosda bilim jarayonlarining taraqqiyoti, aqliy rivojlanishi yuzaga keladi. Faol mustaqil ijodiy rivojlanish uchun qobiliyat tarkib topadi. Shu bilan bir qatorda, o'quvchilarning bilim darajasi, qiziqishlari kengayadi, o'quvchida o'qishga bo'lgan ma'suliyatli munosabat tarkib topib boradi.

O'quv faoliyati kichik maktab yoshidagi o'quvchi uchun nafaqat bilish jarayonlarining yuqori darajada rivojlanishi, balki shaxsiy xususiyatlarini rivojlantirish uchun ham imkoniyat yaratadi. Shuni alohida ta'kidlash lozimki etakchi bo'lgan o'quv faoliyatidan tashqari boshqa faoliyatlar-o'yin, muloqot va mehnat faoliyati ham o'quvchi shaxsi rivojiga bevosita ta'sir kursatiadi. Shuningdek bu faoliyatlar asosida muvafaqqiyatga erishish motivlari bilan bog'lik bo'lgan shaxsiy xususiyatlar tarkib topa boshlaydi. O'quv faoliyati kichik maktab yoshidagi



bolalarda o'qishda ma'lum yutuqlarga erishish ehtiyojini qondirishga, shuningdek tengdoshlari orasida o'z o'rniga ega bo'lishiga imkoniyat ham yaratadi. Aynan ana shu urin yoki mavqega erishish uchun ham bola yaxshi o'qish uchun harakat qilishi mumkin. Bu yoshdagi bolalar doimiy ravishda uzlari erishgan muvaffaqiyatini boshqa tengdoshlari muvaffaqiyati bilan solishtiradilar. Ular uchun doimo birinchi bo'lish nihoyatda muhim.

Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarning barcha o'qish faoliyati qat'iiy ravishda maqsadga muvofiq lashtirilganidir. Avvalo, o'quvchilar o'qish, yozish, va hisoblash malakasini egallashlarini, arifmetika, ona tili, tarix, geografiya va tabiyatshunoslikdan geometriyaning elementar asoslaridan ancha katta hajmda bilimni ortirishlari kerak. Ikkinchidan, bolaning bilim darajasi va bilish qiziqishlari kengayadi hamda rivojlanadi. Uchinchidan, bilim jarayonlarininng taraqqiyoti, aqliy rivojlanish yuzaga keladi. Faol mustaqil ijodiy faoliyat uchun qobiliyat tarkib topadi va nihoyat, o'qishga bo'lgan yo'nalish o'qishga nisbatan mas'uliyatli munosabat yuzaga keladi. Bunda quyidagilar muhim hisoblanadi: Idrok. Kichik yoshdagi o'quvchilar idrokining o'tkirligi sofligi bilan farq qiladilar. O'quvchilarning idroki o'ziga xos bilimga tomoshabin tariqasida berilganlik bilan farq qiladi. Xotira. Kichik maktab yoshidagi o'quvchilar xotiraining asosiy hususiyatlari ixtiyoriy zaifligidadir.

Kichik maktab yoshida xotirani iroda kuchi bilan moslash va uni boshqarish imkoniyati cheklangan bo'ladi. Xotira. Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarda xotira ta'limining ta'siri bilan ikki yo'nalishda rivojlanadi. So'z mantiq xotirasining va ma'nosiga tushunib xotirada saqlab qolishning salmog'i kuchayadi, tartibga solish imkoniyatlariga ega bo'ladi. Birinchi signal tizimi faoliyatining nisbatan ustunligi tufayli kichik maktab yoshidagi o'quvchilarda so'z mantiq xotirasi deb atalgan xotiraga qaraganda ko'rgazmali-obrazli xotira ko'proq rivojlangan bo'ladi. Kichik maktab yoshidagi o'quvchilar qoida va tushuntirishlarga qaraganda aniq ma'lumotlarni, voqeliklarni, qiyofalarni narsalarni va dalillarni yaxshi tez esda olib qoladigan va xotiralarida mustahkam saqlaydilar.

Kichik maktab yoshidagi bolalar kattalarning u haqidaga fikr va baholariga qarab o'zlariga o'zlari baho beradilar. O'quvchining o'ziga o'zi beradigan bahosi asosan tugridan tugri o'qituvchining beradigan bahosiga va turli faoliyatlaridagi muvaffaqiyatlariga boglik. Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarda o'z-o'ziga beradigan baholari turlicha –yuqori, adekvat, past bo'lishi mumkin. Bu yoshdagi bolalarda mavjud bo'lgan ishonuvchanlik, ochiqlik, tashqi ta'sirlarga beriluvchanlik, itoatkorlik kabi xususiyatlari ularni shaxs sifatida tarbiyalash uchun yaxshi imkoniyat yaratadi. Kichik maktab yoshi davrini bolaning turli faoliyatlarda



muvaffaqiyatga erishishini belgilab beruvchi asosiy shaxsiy xususiyatlarni yuzaga kelish va mustahkamlash davri deb hisoblash mumkin. Bu davrda muvaffaqiyatga erishish motivlari tarkib topish bilan bir qatorda mehnatsevarlik va mustaqillik kabi sifatlar rivojlanadi. Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarda mehnatsevarlik asosan o'qish va mehnat faoliyatida rivojlanadi va mustahkamlanadi. Mehnatsevarlik bolada uz kilayotgan mehnati unga zavq bergan takdirdagina yuzaga keladi. Bolada mustaqillik xusuiyatining shakllanishi asosan kattalarga bog'lik. Agar bola haddan ziyod ishonuvchan, itoatkor, ochiq xususiyatli bo'lsa unda asta-sekinlik bilan buysinuvchanlik mustaqil bo'la olmaslik xususiyati mustahkamlana boradi. Lekin bolani vaqtli mustaqillikga undash unda quloqsizlik yopiqlikni shakllanishiga olib keladi va hayotiy tajribalarni asosan kimlargadir taqlid qilgan holda uzlashtiradi.

Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarning barcha o'qish faoliyati qat'iy ravishda maqsadga muvofiqlashtirilgandir. Birinchidan, o'quvchilar o'qish, yozish, va hisoblash malakasini egallashlarini, arifmetika, ona-tili, tarix, geografiya va tabiyatshunoslikdan geometriyaning elementar asoslaridan ancha katta hajmda bilimni ortirishlari kerak. Ikkinchidan, bolaning bilim darajasi va bilish qiziqishlari kengayadi hamda rivojlanadi. Uchinchidan bilim jarayonlarining taraqqiyoti, aqliy rivojlanish yuzaga keladi. Faol mustaqil ijodiy faoliyat uchun qobiliyat tarkib topadi va nihoyat o'qishga bo'lgan yo'nalish o'qishga nisbatan masuliyatli munosabat o'qishni yuksak omillarini topishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Borovaya, G.I. Kichik maktab yoshi G.I. Borovaya va boshqalar; Ed. - komp. Senko V.G. - 1989. - 86 b.
2. Buyurtma. "5 yoshdan 12 yoshgacha bo'lgan bolalarda kognitiv qobiliyatlarni yaxshilash", Moskva - Voronej, 1999.
3. Buyurtma. "Kichik maktab o'quvchilarining aqliy faoliyatidagi farqlar", Moskva - Voronej, 2000.
4. Buyurtma. 6-7 yoshli bolalarda intellektual qobiliyatlarni rivojlantirish / A.Z. Zak. - M.: Yangi hayot, 1996 - 285-yillar. com Vol. 2 No. 4. Culture, 1(3), 452-456.
5. Vohidov M. Maktabgacha tarbiya psixologiyasi. - T., 1970